

JEUGDKRANT

Natuurhistorisch en Volkenkundig Museum Oudenbosch

januari 2013

Christusviss

Op de foto hiernaast zie je de binnenkant van de schedel van een christusvis. Als je het beschilderde deel ziet begrijp je waarom. Het lijkt net op een kruisbeeld met de hangende Christus.

Deze soort meerval kan maximaal 100 centimeter lang en 9 kilo zwaar worden. De hoogst geregistreeerde leeftijd 4 jaar. Het lichaam van de vis heeft een langgerekte vorm.

De schedel is te zien in het museum.

Hallo jongens en meisjes!

Hier is de eerste jeugdkrant van dit jaar. Zoals je ziet in een ander jasje. Na elf jaar mocht dat wel wat vernieuwd worden.

Sinds 1997 bestaat de Jeugdkrant waarin de doemiddagen worden aangekondigd en nader wordt ingegaan op de onderwerpen. In 2001 werd deze in een nieuw jasje gestoken en nu dus weer. Behalve de doemiddagen willen we ook wat meer over het museum vertellen en wat wetenswaardigheden te plaatsen. We proberen minimaal vier kranten per jaar uit te geven van vier pagina's.

Je merkt aan de onderwerpen dat Pasen er weer aan komt. Wat deed je vorig jaar met Pasen? Vind je dat de tijd snel gaat, of valt het wel mee? We hopen je te zien tijdens een doemiddag.

Groeten van de mensen van het museum.

BELANGRIJK

- Opgeven voor de doemiddagen kan telefonisch via (0165) 315 743 of via info@nvmoudenbosch.nl.
- Deelname gaat in volgorde van binnenkomst van de aanmeldingen.
- Meedoen aan een doemiddag kost € 3,50.
- De doemiddagen vinden plaats in de Geheerzaal van het museum aan de Markt 30a en duren van twee tot vier uur.

**KNOOP IN JE ZAKDOEK,
ELKE DERDE ZONDAG VAN DE MAAND.**

20 januari: Nestkastjes maken

17 februari: Sprinkhanen opzetten

17 maart: Paaseieren versieren

21 april: Stenen slijpen

(Etnografisch)

GEBRUIKEN IN JANUARI

De museumbibliotheek bestaat voor een groot deel uit boeken die de broeders gebruikten bij het onderwijs. Uit één van deze boeken wat wetenswaardigheden onder het kopje 'Gebruiken in januari'.

1 januari: Het Nieuwjaarschieten

Zodra het Nieuwe Jaar begint, gaat men *schieten*. Dat is niets anders dan het 'verjagen van boze geesten'. In verschillende streken schoot men vroeger in de schoorsteen om daaruit de geesten te verjagen.

Op Nieuwjaar bakte men *koeken*. In in Drente, Groningen, Twente en de Gelderse Achterhoek waren dat volgens oude traditie de Nyjaarskoeken, hele dunne koekjes welke opgerold nieuwjaarsrolletjes of *knijpertjes* heten (kniepertjes). Er gaat slagroom in. In andere streken bakte men de *duivekater*, een soort koek.

Een krentenbrood in het model van een duivekater. In de omgeving van Roelofsarendsveen en Nieuwkoop bakte men vroeger krentenkaters in de vorm van een scheenbeen. Dat duidt er op dat het oorspronkelijk ging om een soort offerbrood.

6 januari: Driekoningen

Het blazen van de midwinterhoorn tijdens het Midwinterfeest duurde van 24 december tot Drie Koningen, 6 januari. Omdat het midwinterfeest twaalf dagen duurde, heette Driekoningen 'Dertiendag'. In het Engels bestaat nog 'Twelfth Night' voor Driekoningen. In de Middeleeuwen heette de dag ook 'Derthienen', zo lang bleef de Germaanse midwinterkalender nog bestaan.

Het slot van het midwinterfeest, de *Dertiendag*, werd gevierd met veel eten en drinken. Graankorrels, noten en de bonen zijn de behuizing van de levenskracht (het heil). Op de kortste dag heeft de levensgeest daarin zijn intrek genomen, om wat later te ontkiemen zodat het leven zich openbaart. Op 6 januari, de dertiende dag, wordt dit ontkiemen gevierd. Tot die dag mag men geen bonen eten, want die zijn dan, net als alle andere zaden, heilig in de heilige tijd van afwachting gedurende de twaalf heilige nachten. Op Driekoningen bakt men dan een brood, waarin een boon gebakken is. Degene die de boon treft, is de koning van het feest (het heilig boontje). Wie de boon in zijn boterham kreeg was 'koning'. Telkens als de koning dronk, riep men "de koning drinkt" en men moest dan meedrinken. Het Driekoningenbrood herinnert aan de offerbroden der Germanen, het is dus een symbolische rite.

De drie koningen waren vroeger de drie Nornen of schikgodinnen. Ook waren ze wel symbool van de drie nieuwe jaargetijden na de heerschappij van Koning Winter. Vanaf de invoering van het christelijk geloof staan de koningen symbool voor

de drie toen bekende werelddelen voor: Europa, Azië en Afrika. Daarnaast symboliseren ze ook drie levensstadia: bejaard (Europa), middelbaar (Azië) en jong (Afrika). Oorspronkelijk kwam de koning uit Afrika op een kameel, de koning uit Azië op een olifant en de koning uit Europa op een paard. Bij het bezoek aan de kerststal

houdt de zwarte koning (Afrika) zijn kroon op. Hij is nog niet gekerstend. De bruine koning (Azië) houdt de kroon in de hand, hij is half gekerstend. De blanke koning (Europa) knielt en zet zijn kroon af. Hij is al gekerstend.

25 januari: Paulus brengen

Op 25 januari gooide men een pop nat, welke de heilige Paulus voorstelde en dit is weer een vruchtbaarheidsrite, wat in het Duits 'Regenzauber' heet.

Later werd er van gemaakt, dat men op 25 januari, de bekeringsdag van Paulus een pop maakte van stro. Dit gebeurde vooral in de omgeving van Utrecht. De buren brachten zo'n pop mee (vandaar de naam 'Paulus brengen') en de boerin moest koeken bakken en men maakte er een feestavond van. Wie met de Paulus onder de jas het erf op kwam, werd nat gegooid. Als het lukte de pop droog in de kamer te brengen, dan moest de boerin koeken bakken. Ook zette men wel een strooien Paulus bij het haardvuur; was het goed weer, dan kreeg hij boter over de kop of sloeg men hem met een beboterde koek in het gezicht. Was het slecht weer, dan werd hij verbrand. Men strafte dus de heilige door zijn beeld te onteren als hij niet voor goed weer zorgde. Dit is een echt oeroudheidens gebruik. Vroeger zal Paulus wel een Germaanse god geweest zijn!

Het Paulus brengen is al voor 1900 in onbruik geraakt en nauwelijks nog bekend vandaag de dag.

GETALLEN IN DE DIERENWERELD

Biologen telden bij een zwaan ooit 25.216 veren.

Die gebruikt een zwaan om te vliegen maar ook om zich warm te houden. Veren en dons houden meer lucht vast dan haren en daarom is dit warmer. Het lichte gewicht biedt een vogel voordeel bij het vliegen. Een gemiddelde zwaan weegt zestien kilo en een zware vacht is lastig om ook mee de lucht in te nemen.

Je dekbed is ook lichter en warmer dan een wollen deken en dat komt omdat er in je dekbed dons en veren zit (als je tenminste geen synthetisch dekbed hebt).

20 januari: Nestkastjes maken

Opgeven kan tot 19 januari 16.00 uur via (0165) 315 743

Vogels zoeken nu een schuilplaats om te overnachten; de dagen zijn kort en de nachten koud. Bevalt dit winteronderkomen, dan maken de vogels er vaak hun nest in.

Tijdens de middag timmer je zelf een nestkast in elkaar. Er zijn onderdelen gezaagd om in elkaar te zetten tot een prachtig vogelhuisje.

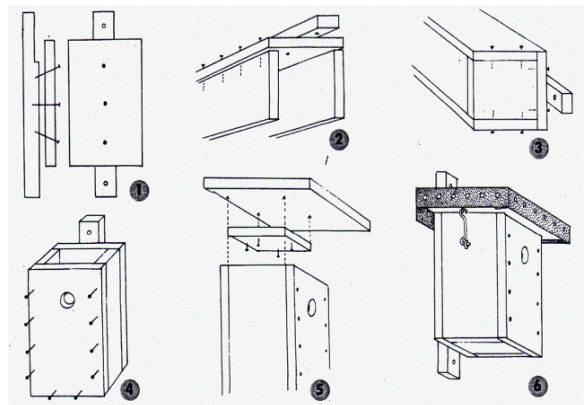
De praktijk zal uitwijzen welke vogels gecharmeerd zijn van de verschillende voordeurtjes. Roodborstjes, koolmeesjes, of.....?

Elk nestkastje wordt gemaakt voor één bepaalde vogelsoort. Zo zijn de afmetingen van de opening voor iedere vogelsoort verschillend.

Let er op dat er aan de binnenkant van het hokje geen scherpe spijkers zitten. Je mag de kast verven met carbolineum of met beits. Normale verf is ongeschikt, omdat er dan geen vochtwisseling met de buitenlucht mogelijk is. Verf de binnenkant nooit! Maak een haakje aan de kast om hem op te kunnen hangen.

Als de vogels uitgevlogen zijn, moet de kast van binnen goed schoongemaakt kunnen worden (bijv. met heet water), daarom moet de deksel gemakkelijk te verwijderen zijn.

Als de nestkast klaar is hang je hem op, bij voorkeur in een boom, in ieder geval buiten het bereik van katten en kinderen en niet in de zon.

17 februari: Sprinkhanen opzetten

Opgeven kan tot 16 feb. 16.00 uur via (0165) 315 743

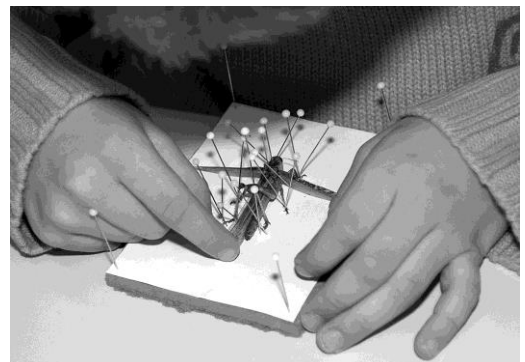
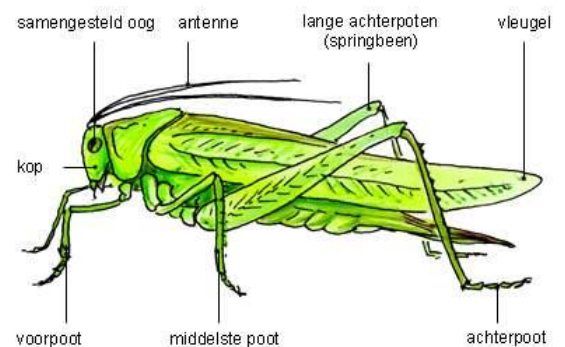
Iedereen kent ze, sprinkhanen. Maar hoe ziet zo'n diertje er van dichtbij uit, en hoe leven ze? De kans om dit te zien, krijg je tijdens de doemiddag. Dan blijkt dat het heel interessante en

mooie diertjes zijn.

Het zijn geen levende dieren, dus niemand hoeft bang te zijn dat ze wegvliegen of pijn hebben.

Eenmaal geprepareerd kan het diertje jarenlang worden bewaard.

In de Benelux leven zo'n zestig soorten sprinkhanen. Ze worden verdeeld in twee groepen: de langsprietten (Ensifera), waartoe onder andere de sabelsprinkhaan behoort en de kortsprietten (Caelifera), waartoe de talrijke veldsprinkhanen behoren. De kortsprietten zijn allemaal planteneters, de meeste langsprietten zijn alleseters.

17 maart: Eieren versieren

Het wordt buiten merkbaar eerder licht en wat warmer, soms kun je de lente al aan horen komen. De eerste jonge dieren worden geboren en bovendien is het zo Pasen. Op de zondag na de eerste volle maan in de lente is het Pasen (op zijn vroegst op 22 maart). De Paastijd duurt officieel van Paaszaterdag tot Drievuldigheidszondag (de laatste dag van het octaaf van Pinksteren).

Bij Pasen hoort jong leven, dus ook het ei.

Bovendien past er ook de kleur geel bij, een teken van leven.

Op deze middag blazen we zelf onze eieren leeg, bakken een heerlijke omelet en toveren de lege eieren om tot ware dierkunstwerken.

Leuke creatieve kunstwerkjes voor op tafel, of om weg te geven.

Weetje....

'Buitenlandse' eierverftechnieken

- In Duitsland en Oostenrijk worden op Witte Donderdag groene eieren gebruikt
- Slavische mensen versieren eieren met speciale patronen van goud en zilver
- Oostenrijkse artiesten plakken kleine plantjes op eieren. Vervolgens worden ze gekookt. De plantjes worden verwijderd, waarna een wit lijnenpatroon te zien is.
- Polen en Oekraïners staan bekend om hun Pysanki-eieren. Deze eieren zijn een waar stukje vakmanschap. De eieren worden gedeeltelijk bedekt met gesmolten bijenwas en vervolgens in een verfbad gedompeld. De was wordt er weer afgehaald en op andere plekken opnieuw aangebracht, waarna het procedee zich herhaalt.

Opgeven kan tot 16 maart 16.00 uur via (0165) 315 743

Paasei komt niet van de Germanen en staat los van 'het nieuwe lenteleven'.

In de Christelijke traditie is het Paasfeest te beschouwen als het belangrijkste feest van de hele kerkelijke kalender. Kerstmis is een leuk feest, maar het gaat er natuurlijk om dat Christus op Goede Vrijdag aan het kruis is gestorven voor de zonden van de mensheid, en vooral dat hij daarna weer uit de dood herrezen is, op zondag dus.

Dit belangrijke feest was het sluitstuk van een lange periode van veertig dagen tussen Aswoensdag en Pasen, zondagen niet meegerekend, waarin die mensheid zich moest onthouden van vlees en zuivelproducten. In de moderne tijd is daar het genotsmiddel chocola bijgekomen, maar was boter juist wel toegestaan.

Omdat kippen, als het ze wordt gegund om volgens een natuurlijk bioritme te leven, in de winter geen eieren leggen maar als de dagen langer worden wel weer beginnen te leggen, ligt er aan het eind van de Vastentijd (op z'n vroegst 23 maart, op z'n laatst 25 april) toch wel een aardig stapeltje eieren te wachten op consumptie. En na anderhalve maand zonder één eitje op tafel, is het natuurlijk een genot om dan eindelijk weer naar hartelelust eieren te kunnen eten, of die nu van de kip komen of van chocola gemaakt zijn. De oudste eieren uit die periode werden gebruikt om te versieren.

beschilderd ei uit de Oekraïne

Chocolade eieren

Dat er paaseieren van chocola zijn, heeft twee redenen. Om te beginnen was men in de Vastentijd niet vies van een geintje om de verveling van het eentonige dieet te verlichten. Kookboeken uit de Middeleeuwen bevatten recepten voor nep-eieren die tijdens de Vasten op tafel werden gezet. Schandaal, er staan gekookte eieren op tafel! Maar bij het openen van de eieren bleken ze op ingenieuze wijze gevuld te zijn met snoekeitjes die wel gegeten mochten worden, of met een amandelpasta die op marsepein leek.

De eerste chocolade-eitjes schijnen pas in het begin van de negentiende eeuw te zijn gemaakt. Omdat chocola een genotmiddel was, werd het natuurlijk verboden in de Vastentijd. En sinds de achttiende eeuw wordt chocola vaak met melk verwerkt die toch al taboe was. Ook suiker werd pas lang ná de Middeleeuwen verbannen tijdens de Vastentijd. Veel mensen herinneren zich misschien nog van vroeger het 'vastentrommeltje' waarin je het uitgedeelde snoepgoed moest bewaren totdat de vastenperiode voorbij was. Je begrijpt dus dat het helemaal fout is dat paaseitjes zelfs al vóór carnaval in de winkelschappen liggen! Wat is het genot van een chocoladepaasei als je dat in de weken ervoor óók al kunt snoepen?